

"שברירים" | טל אמיתי־לביא ואמיר תומשוב, גלריה שלוש לאמנות עכשווית

אוצרת: שיר מלרי־מגוצ'י, מאי 2019

...לנסוע לעומק הדקות
ולרוחבה
אל סיב סמוי שכמעט
לא נראה לעיני הרוח
והוא הדק ביותר
שאפשר להיות והוא לא אין.
קו שרוחבו הרף שבין אין ליש...¹

על פי דבריו של המדען הצרפתי לבואזיה (Lavoisier), "דבר אינו נוצר, דבר אינו נכחד...".² עם זאת, אנו שבויים בתבניות של בנייה והרס, נצמדים אל האחד וחרדים מן האחר, כאילו תהליך ההתפוררות, שבו משתחררת הצורה מגוף נתון וחוזרת אל האין, אינו טמון בכל חומר ובכל צורה. טל אמיתי־לביא ואמיר תומשוב מבקשים לשהות עם האין בהתהוותו ולשרטט כרוניקה של חורבן ידוע מראש.

"כאוס" ביוונית משמעו "מקורו של כל הקיים". התנועה בין כאוס לסדר מתרחשת הן בטבע והן בתרבות האנושית מקדמת דנא: מלחמות, הפיכות פוליטיות וחברתיות, אסונות טבע, רעידות אדמה, שריפות והתפרצויות הרי געש. כל אלה נראים כחורבן, איום והתמוטטות הסדר הקיים, אך למעשה מצב יציב וקבוע אינו קיים אף לרגע. השיבוש, ההפרעה והרס הקיים הם תנועות חיים טבעיות שמאפשרות שינוי ואף יצירה מחדש.

העיסוק בהתפרקות, התפוררות וקריסה מאפיין את בחירותיה הוויזואליות והחומריות של טל אמיתי־לביא. החומרים שעליהם היא עובדת – חול, אבקת סודה לשתייה או חוט תפירה – דורשים משנה זהירות, רגישים לכל מגע והופכים את ההתמודדות עם ההרס לחלק בלתי נפרד מתהליך היצירה. אמיתי־לביא אוספת את הדימויים לעבודותיה מתצלומי חדשות המתארים אסונות טבע, ובהם מבנים שקרסו ברעידות אדמה, חוטי חשמל שנתיקו ועצים שקרסו. היא רושמת את שרידיהם לפרטי פרטים ובדייקנות עילאית, בחוט שחור על מצע שקוף. נדמה כי היא מנסה להקפיא את הרגע בטרם היעלמותם, אך קצוות החוטים הפרומים לצד המבנים שהתמוטטו מדגישים את אזלת היד האנושית לשלוט בהתרחשויות.

סדרה נוספת של עבודות מורכבת מרסיסים דקיקים של אבקת סודה לשתייה, שהתגבשו באמצעות דבק למרקם שריגי ופריק המדמה יער, או מרקם תחרה שנקרע. אמיתילביא מניחה בזהירות את שבירי הענפים הדקיקים על גבי מצע קטיפתי שחור, ויוצרת כעין תכשיט מתפורר המדגיש את יופיו של הארעי ומאפשר שהות להביט בו, תזכורת ל"ממנטו מורי" – טבעו המתכלה של הקיום.

עבודות החול הן המאוחרות והמאתגרות, באין חומר מלכד ובהיעדר הפרדה חומרית בין הדימוי לרקע. למעשה, אלו הם תבליטים שמופיעים ונעלמים בחול, מעלים על הדעת חפירה ארכיאולוגית המגלה את החבוי מתחת לפני השטח. אמיתילביא כמו משחזרת בחול דימויים מאסונות טבע שהתרחשו בעבר; כך למשל הגל הגדול של הוקוסאי – הצונאמי שאיים להטביע בתוכו סירות דייגים – נמוג אל תוך החול המתפורר. יצירתם מחדש של מצבים כאוטיים בקנה מידה מוקטן ובחומרים שביריים מאפשרת לאמנית להתמודד עם החרדה הקיומית הטמונה בהם.

אמיר תומשוב, על אף הכשרתו כאדריכל, מתייחס אל החורבן כאינהרנטי לכל תהליך בנייה. יצירת מבנים היא אחד הסממנים הראשונים של כל ציוויליזציה והיא מגלמת בתוכה את השאיפה לסדר, יציבות וקביעות. באחד מספריו בוחן פול אוסטר את המושג "בית": "באיזה רגע חדל בית להיות בית? כשהגג מוסר מעליו? כשמפרקים את החלונות? כשהקירות קורסים? באיזה רגע בית הופך לערימה של פסולת בניין?"³

תומשוב מציג בתערוכה זו שלוש סדרות המתייחסות לשאלות הללו. בסדרה הראשונה הוא מתמקד באבן היסוד – הלבנה, היחידה הבסיסית במבנה, אשר בה גלום פוטנציאל אינסופי עבורו. לכאורה, הלבנה היא רק אחת מני רבות בערימות לבנים, שיירי בניין המונחות זו על גבי זו בערבוביה, ללא כל סדר או תכנית אדריכלית. אולם הרישומים וחיתוכי הנייר העדינים שלו הופכים את נוכחותן של הלבנים לאווירית ולכמעט עלומה במרחב, ומצליחים לחלץ פואטיקה מן הסתמי. הלבנים הופכות לחסרות משקל ומתפוגגות אל הריק, שעליו כותב לאו טצה בהקשר לבית:

... בית הוא ריבועים של אוויר

דלת בין שני חדרים

רק מחברת את האוויר

חלון מחבר חלל מרובע

עם הריק הגדול שבחוץ...⁴

סדרת העגורנים היא סדרת רישומים שנעשו על צדן הפנימי של כריכות ספרים אשר דפיהם נתלשו, והיא מבליטה את השלד החשוף של הבניין. תנופת הבנייה נעצרת כאשר החוט המשתלשל ממרומי העגורן מבקש להרים את המבנה לשחקים, אך נקטע באותה שידרה פצועה של כריכה, כמו היה גורלו של הבניין העתיד להיבנות כתוב באותם דפים חסרים. תומשוב מצביע על העיר כמנגנון בעל רעב בלתי פוסק לבנייה בעוד שהחורבן אורב כבר בפתח.

בסדרה נוספת מייצר האמן דגמים פוסט־טראומטיים של עיר אשר מאששים את קריסתה ומאזכרים מצבים מוכרים מהמציאות הכואבת – מלחמה או פיצוץ הרסני. המבנים שהתמוטטו מזכירים את ההבטחה שהתפוגגה – הבית כאשליה של ביטחון וקביעות. קנה המידה הזעיר, מבט העל שממנו אנו צופים בדגם, והצבע הלבן, משרים על כל הסצנה תחושה של מרחק. כל אלה מעמעמים את הקושי הטמון במראות ההרס ומאפשרים להתייחס לאובדן כאל עוד אחד מדפי ההיסטוריה, המלאים בערים הנבנות זו על חורבותיה של זו.

...ואין מה שיישאר על כנו

ואין כן שיישאר עליו מה

כי הכל מחדש...⁵

¹ יעקב רז, כך שמעתי: רשימות זן (מוזן, 1996), עמ' 79.

² Antoine Lavoisier, *Traité élémentaire de chimie* (Paris: Chez Cuchet, 1789).

³ פול אוסטר, המצאת הבדידות, תרגום: משה רון (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1982), עמ' 22.

⁴ לאו טצה, ספר הטא, תרגום: ניסים אמון (אבן חושן, 2001), עמ' 11.

⁵ יעקב רז, שם, עמ' 29.